

HAC VE UMRE

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulü Allah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

"Umre, kendinden önceki umre ile arasındaki günahlara keffarettir. Kabul olunmuş bir haccın (hacc-ı mebrur) karşılığı da ancak cennettir." (Buhari, Umre, 1; Müslim, Hac, 437.)

Hadis metnindeki keffaretin, "büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe" kaydının geçtiği hadisler gibi anlaşılıp "küçük günahlar" ile sınırlı tutulması gerektiği ifade edilir.

Hacc-ı mebrur, hiçbir günahın karışmadığı makbul hac demektir. Onu, "içinde riyakârlık, boş ve çirkin söz, suç ve günahın olmayıp helal ve temiz kazançla yapılan hac" diye tarif edenler de vardır.

Ayrıca Hz. Âişe'nin, "Ya Rasulallah! Biz, en üstün amel olarak cihadı görüyoruz. Kadınlar olarak biz cihat etmeyelim mi? şeklindeki sorularına Rasul-i Ekrem'in (s.a.s.) verdiği şu cevap, kadınlar için cihadın "hacc-ı mebrur" olduğunu açıklar: "Sizin için cihadın en üstünü, kabul olunmuş haccdır." (Buhari, Hac, 4, Cihad, 1.)

Hac, "imkânı olan her Müslümanın belirlenmiş zaman içinde Kâbe'yi, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret etmek ve belli bazı dinî görevleri yerine getirmek suretiyle hem beden hem malla yaptığı ibadet" demektir. Umre ise, yılın herhangi bir zamanında belirli yerlerde (mikât) ihrama girip Kâbe'yi tavaftan sonra Safa ile Merve arasında say yapmak, sonra da tıraş olup veya saçları biraz kısaltıp ihramdan çıkmaktan ibarettir.

Rasul-i Ekrem'in (s.a.s.) haccının, şu ayetin nüzulünü takip eden hac mevsiminde, yani hicretin 10. yılında gerçekleştiği bilinir: "Ona yol bulabilenlerin Beytullah'ı haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır." (Âl-i İmran, 3/97.)

Akil, baliğ ve hür olmak ve hac görevini yapma imkânına sahip bulunmak gibi şartları yerine getiren bir Müslüman, hayatta bir defa yapmakla hac farızasını yerine getirmiş olur. Umre, müekket sünnettir. Şafii mezhebinde tercih edilen görüşe göre ise hayatta bir defa umre yapmak farzdır. Umrede belirli bir zaman, Arafat'ta vakfe, şeytan taşlama ve kurban kesme şartı yoktur.

Yüce Kur'an, "Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın!" (Bakara, 2/196.) ayeti ile hac ve umre ibadetinin faziletine vurgu yapar. Şu iki hadis de bu ayeti açıklayan beyanlar arasında yer alır: "Hac ile umreyi peş peşe (birlikte) yapın. Çünkü bunlar körüğün demir, gümüş ve altının kirini gidermesi gibi fakirliği ve günahları giderir. Makbul bir haccın karşılığı ancak cennettir." (Tirmizi, Hac, 2.); "Ramazanda umre, hacca (bir rivayette benimle yapılan hacca) denktir." (Buhari, Umre, 4; Müslim, Hac, 221-222.)

Baştan sona sembollerle dolu birer ibadet olan hac ve umreye dair Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: "Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindedir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini tavaf etmesinde (bu iki tepe arasında say yapmasında) bir beis yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükrün karşılığını verendir ve bilendir." (Bakara, 2/158.); "Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut. İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde, kendilerine ait bir takım yararları yakinen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini anmaları sana (Kâbe'ye) gelsinler. Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler." (Hac, 22/26-29.)

Bu ayet ve hadisler ışığında hac ve umrenin fayda ve hikmetleri arasında; Allah'ın bu ibadetleri ihlas ile yapabildiği kullarına lütfu, her kulun kendi niyet, irade, seviye ve kabiliyetine göre ibret dersleri çıkarıp kulluğunu artırması ve annesinden doğduğu gün gibi günahlardan arınması, uluslararası boyutta İslam kardeşliği, yardımlaşma ve dayanışma ruhu, bütünleşme ve kaynaşma heyecanı, topyekûn ümmetin ortak akıl ve bilinçle ulaştığı çözüm yolları ve elde ettiği maddi-manevi imkânlarla ortaya çıkan motivasyon/sinerji sayılabilir.

Gerçekten de hac ve umre sayesinde, giydiği ihramı kefene benzetip ölümü düşünerek nefsiyle hesaplaşan, yaptıklarından pişman olup gözyaşı döken, kendisiyle barışıp çevresine duyarlı hâle gelen, Harem bölgesinden çıkardığı ibret dersleriyle geniş bir ufuk dünyası kazanan, Allah'ın Evi'ndeki emniyet ve maneviyat iklimini kendi evine taşıyan, Muhammed İkbâl'in deyişiyle oradan Hz. Ebu Bekir'in sadakat ve teslimiyetini, Hz. Ömer'in adalet ve merhametini, Hz. Osman'ın iffet ve hayâsını, Hz. Ali'nin ilim ve hikmetini alıp gelerek kemalin zirvesine yükselen, imanın coşku ve heyecanını yüreklerinde hep hisseden pek çok insan vardır. Zira hac ve umre ibadeti, insanın hem bedeni hem mali varlığını ilgilendirdiğinden külli bir teslimiyetin göstergesidir. Nitekim Gazali'nin ifadesiyle hac, "dinin kemale ermesi ve teslimiyetin tamamlanması" demektir.

Esasen bu külli teslimiyette, onların ihramlı olarak, "Allah'ım, ben hac/umre yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır, onu benden kabul et, sen işiten ve bilensin." diye niyet ve dua edip dillerinden düşürmedikleri telbiyenin tesiri büyüktür. İnsan eğitiminde oldukça anlamlı olan telbiye şudur: "Lebbeyke'llahümme lebbeyk, lebbeyke la şerike leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek (Allah'ım, davetine icabet ettim ve sana yöneldim, şerikin yok. Allah'ım, davetine icabet ettim ve sana yöneldim. Hamt sanadır, nimet senin, hakimiyet senindir, şerikin yok)."

Şüphesiz geneli itibarıyla müminler, niyet ve kabiliyetlerine bağlı olarak hac ikliminden nasiplerini alarak dönerler. Ne var ki, "tevfîke refik" olmayıp bu iklimden hiç nasip almadan dönenler de bulunabilir. Tefvik, Allah'ın sevdiği ve razı olduğu şeylere kulunun fiilini muvafık kılması manasına gelir ki, bu kulun erişebildiği en büyük lütuf olan saadet demektir.

Sonuç olarak hac, imanın üst seviyede pratiklere yansıdığı kulluk ve ahlak mevsimidir. Çünkü bu mevsimde bir taraftan iman esasları gereği Allah-kul ilişkisi güçlenirken, diğer taraftan

sevgi, saygı, sabır, kardeşlik ve ümmet bilinci gibi ahlaki-manevi güzellikleri kazanıp huzura kavuşma imkânı sunar. Aslında bir ömür boyu korunması ve sürdürülmesi gereken bu imkân, gerek bedenle yapılan namaz ve oruç ibadeti, gerekse mal ile yapılan zekât ibadetinden farklı olarak haccın, hem bedenle hem de mal ile yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Hadisten öğrendiklerimiz

λ İslam'ın beş temel esasından biri olan hac, imkânı olan her Müslüman için farzdır. Umre ise müekket sünnettir.

λ Hac ve umre, insanın hem bedeni hem mali varlığını ilgilendirdiğinden dinin kemale ermesi ve külli bir teslimiyetin göstergesi demektir.

λ Kabul olunmuş bir haccın karşılığı cennettir.